УДК 338.432 : 634.8 : 631.11(477)
JEL Classification Q18, O13, L11

Свиноус Іван
д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна
E-mail: isvinous@ukr.net
Гура Анатолій
к.е.н., доцент кафедри економіки та економічної теорії
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна
E-mail: buxoblik@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ВИНОГРАДУ ТА ЯГІД В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Анотація

Метою підвищення ефективності аграрного виробництва є задоволення потреб населення країни. За такого підходу пріоритет належить не матеріальному, а соціальному результату, пов'язаному із підвищенням рівня життя не лише сільського населення, але і суспільства в цілому.

В процесі проведення дослідження використано системний підхід (для комплексного врахування чинників, які впливають на здійснення й управління ефективністю виробництва продукції сільськогосподарськими товаровиробниками).

Узагальнення існуючих методичних підходів до оцінки ефективності виробництва винограду та ягід дозволило виділити основні показники для порівняльної оцінки використання землі, праці, матеріальних і технічних ресурсів: урожайність винограду та ягід, прямі витрати праці на виробництво 1 ц продукції, собівартість виробництва одиниці продукції, додаткові витрати на надбавку врожайності та їх окупність, розмір чистого доходу, прибутку на одиницю посівної площі та одиницю продукції, рентабельність виробництва, річний економічний ефект.

З метою підвищення ефективності виробництва ягід та винограду обґрунтовано систему показників оцінки ефективності виробництва за рівнями управління. Так, на першому рівні управління ефективністю виробництва продукції виноградарства та ягідництва повинні формуватися показники ефективності виробництва продукції конкретних видів та сортів ягід та винограду, що вимірюються в натуральних і вартісних одиницях виміру. На другому рівні – показники ефективності виробництва продукції групи ягідних рослин та винограду у натуральних, вартісних і умовно-натуральних одиницях виміру. На третьому рівні – показники ефективності виробництва і продажу ягід та винограду в натуральних і вартісних одиницях виміру. Ці показники використовують для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень. На основі узагальнення наукових досліджень постає завдання розробки методичних підходів для здійснення порівняльної оцінки ефективності виробництва винограду та ягід вітчизняними сільськогосподарськими товаровиробниками та в країнах Європейського Союзу. В зв'язку з цим необхідно запровадити в практику рекомендації щодо оцінки, обліку та калькулювання витрат, які базуються на міжнародних стандартах обліку та звітності.

Ключові слова: *виноград, ягоди, ефективність, сільськогосподарське підприємство, управління.*

Вступ.

Підвищення ефективності аграрного виробництва – це не випадковий, а закономірно стійкий процес, що повторюється і причинно обумовлений, який діє об'єктивно. Слід зазначити, що чим більш розвиненішим є аграрний сектор економіки у тій чи іншій країні, тим важливішим є підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, зокрема щодо вирощування винограду та ягід, оскільки зростає потреба в економії не лише поточних, але і суспільних витрат. При цьому його метою стає задоволення потреб населення країни і переробної промисловості в даній продукції. За

такого підходу пріоритет належить не матеріальному, а соціальному результату, пов'язаному із підвищенням рівня життя не лише сільського населення, але і суспільства в цілому.

Таким чином, можна зробити висновок, що підвищення ефективності виробництва винограду та ягід набуває рис економічного закону, який можна сформулювати як закон зростаючої ефективності виробництва. Це закономірна тенденція, оскільки підвищенню ефективності суспільної праці часто перешкоджають протидіючі чинники.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Поглиблену увагу дослідженням проблеми ефективності приділяли відомі іноземні та вітчизняні науковці, серед яких: Дж. Долан, Дж. Ерроу, К. Макконнелл, У. Петті, Дж. Сакс, П. Самуельсон, А. Сміт, В. Андрійчук, О. Біттер, О. Варченко, С. Кваша, А. Даниленко, Б. Пасхавер, П. Саблук, О. Шпичак та ін. Однак певні теоретичні та науково-практичні проблеми формування організаційно-економічних аспектів підвищення ефективності діяльності підприємств із виробництва винограду та ягід залишаються недостатньо розробленими. Зокрема, потребують розвитку ці питання в умовах прояву наслідків кризи в економічній та соціальній сферах, відсутності ресурсних можливостей державних і регіональних органів влади впливати на процеси відтворення на рівні підприємства з урахуванням регіональних особливостей розвитку галузі.

Мета.

Метою дослідження є розробка теоретичних та методологічних положень щодо формування теоретичних основ підвищення ефективності виробництва винограду та ягід в сільськогосподарських підприємствах України.

Методологія дослідження.

В процесі проведення дослідження використано такі основні методи: системний підхід (для комплексного врахування чинників, які впливають на здійснення й управління ефективністю виробництва продукції сільськогосподарськими товаровиробниками); абстрактно-логічний (для теоретичних узагальнень результатів, формулювання висновків.

Результати.

Відомо, що найвищого приросту ефективності аграрного виробництва досягають при інтенсивному типі розширеного відтворення, характерному для сучасного етапу розвитку аграрної економіки провідних країн.

З огляду на це заслуговує на увагу думка вчених, які вважають, якщо результатом виробничої діяльності є продукт, що не задовольняє певних вимог, насамперед суспільних, не відповідає встановленим параметрам і тому не користується попитом на ринку та не набуває практичного використання, одержаний результат не є ефективним, так само як не була ефективною і виробнича діяльність [1].

У загальному плані ефективність виробництва можна відобразити наступною формулою – максимальне виробництво продукції при мінімальному використанні обмежених економічних ресурсів. Проте, щодо ринкових умов ефективність характеризується максимальним одержанням прибутку через виробництво і реалізацію споживчих вартостей, що задовольняють своєю якістю і ціною споживачів.

Очевидно, що нарощування обсягів виробництва продукції пов'язано із необхідністю залучення додаткових матеріальних і трудових ресурсів, доцільність використання яких можна визначити тільки порівнянням із отриманим ефектом. Позитивним він може бути лише при випередженні темпів приросту продукції і прибутку порівняно з темпами додаткових вкладень засобів виробництва та праці. Ефективність суспільного виробництва характеризується його кінцевими результатами, як вони відповідають вимогам задоволення потреби в певних видах

сільськогосподарської продукції із заданими споживчими властивостями. Ефективність виробництва характеризує рівень використання природних, матеріальних і трудових ресурсів.

На наше переконання, у сучасних умовах ефективність визначальною мірою залежить від комплексу природних, економічних, науково-технічних, соціальних і політичних умов на національному та регіональному рівнях.

Так, К.Р. Макконелл і С.Л. Брю дають таке визначення ефективності виробництва: «виробництво товару з найменшими витратами; використання мінімальної кількості ресурсів для виробництва даного обсягу продукції; виробництво даного обсягу продукції при мінімальних витратах» [2, с. 231].

Наукові розробки з питань ефективності поступово сприяли обґрунтуванню концепції як теоретичного характеру, так і прикладного плану. Розглянемо основні аспекти трактування сутності ефективності, що характеризують багатогранність цієї категорії, складність її внутрішнього змісту, відмінні риси й особливості у нинішніх ринкових умовах.

Аналіз ефективності ринкових стадій відтворення має сенс при детальному дослідженні рівнів ефективності певної фази відтворення. У даному випадку має місце концепція, згідно з якою ефективність виробництва розглядається як періодичний процес, що постійно повторюється, тобто ефективність визначається у фазах виробництва, розподілу, обміну і споживання [3].

Виокремлення із сутності ефективності, як економічної категорії, її складових частин у відриві один від одного, на нашу думку, є не зовсім правомірним, адже при такому підході втрачається єдність економічного і соціального аспектів сутності ефективності. На практиці не існує поділу ефективності на економічну та соціальну. Основою будь-якої ефективності є ефективність економічна. Аналіз ефективності різних стадій відтворення має сенс при детальному дослідженні рівнів ефективності або якої-небудь фази відтворення.

Так, Х. Льовальд зазначає, що « ... економічна ефективність виробництва на відміну від ефекту є характеристикою, що відображає не абсолютну величину результату, а якісну сторону продуктивного процесу» [4, с. 87]. Якісна сторона ефективності пов'язана з поліпшенням соціальних результатів господарської діяльності, до яких належать охорона навколишнього природного середовища, покращення умов праці [5, с. 140]. У свою чергу, Н.Я. Коваленко вважає, що в запропонованій концепції економічну і соціальну сторони ефективності виробництва не слід протиставляти, оскільки вони знаходяться в органічній єдності [6, с. 141]. Нами поділяється ця думка, адже ефективність є водночас економічною і соціальною категорією, а межі і кордони між економічними і соціальними процесами досить умовні.

Ефективність може відображати результативність функціонування засобів і предметів праці та робочої сили як у цілому в економіці, так і в галузевому і підгалузевому розрізах, а також в розрізі окремих господарюючих суб'єктів. Складність і багатогранність категорії ефективність не дає змогу виявити єдиний критерій для її виміру.

Дослідженням встановлено, що деякі науковці обов'язково виділяють такі види ефективності сільськогосподарського виробництва: виробничо-технологічну, виробничо-економічну, соціально-економічну та еколого-економічну [7, с. 111]. Крім перелічених видів ефективності було введено поняття ще одного виду – екологічної ефективності, яка характеризує сукупну економічну результативність процесу виробництва сільськогосподарської продукції з урахуванням дії сільського господарства на навколишнє природне середовище. Вона відображає ефект від використання у процесі виробництва витрат, пов'язаних із запобіганням або ліквідацією забруднення і руйнування довкілля, а також втрати сільськогосподарської продукції через погіршення стану природного середовища.

Перехід господарств корпоративного сектору аграрної економіки – виробників ягід та винограду до ринкових відносин змінив традиційний підхід до оцінки виробничої діяльності аграрних підприємств та ефективності плодово-ягідного підкомплексу. В умовах ринкової економіки спостерігається диктат споживача, а не виробника, до того ж пристосування структури виробництва

до структури потреб досягається у результаті постійної взаємодії попиту і пропозиції. Відповідно має бути створено оптимальне середовище, де економічні закони проявляють себе в природній формі, тобто коли права вибору партнерів, а також структури виробництва і споживання визначаються лише економічною ефективністю і доходами господарюючих суб'єктів [8, с. 181].

Основою економічного інтересу сільськогосподарських товаровиробників постійно вдосконалювати виробництво з урахуванням вимог покупця до якості, асортименту й обсягу виробництва продукції є, з одного боку, їхня юридична і господарська самостійність і пов'язане з цим прагнення до одержання максимального прибутку на використані ресурси, а з іншого – постійна загроза втрати не лише частини прибутку, але і всього капіталу в умовах конкуренції. Зіткнення протилежних економічних інтересів змушує товаровиробників враховувати інтереси споживача, який, оплачуючи товар, визнає його споживну вартість.

Конкурентна боротьба за відносно кращі умови існування змушує товаровиробника знижувати витрати виробництва, покращувати якість товарів та постійно оновлювати асортимент. Для виграшу в цій боротьбі необхідно мати нижчі витрати виробництва та обігу на одиницю продукції. Тому товаровиробники забезпечують збільшення обсягів виробництва і реалізації товарів на ринку, використовуючи протизатратний механізм на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу. При цьому конкуренція стимулює їх збільшувати масу прибутку при збереженні або навіть зниженні цін на товар. Прибуток є не лише основним мотивом будь-якої підприємницької діяльності, але і її головним критерієм. Однак вважаємо, що максимізація прибутку не може розглядатися як єдина мета для всіх виробників.

У підвищенні ефективності виробництва важливою є не суб'єктивна мета товаровиробника, а об'єктивні наслідки його поведінки, яка в умовах конкуренції проявляється у пристосуванні структури виробництва до структури потреб. У цих умовах цілком закономірно, що прибуток є головним показником для оцінки господарської діяльності та стимул-реакцією у підвищенні її ефективності [9, с. 297]. Однак, визнаючи важливість ринкового механізму, не можна абсолютизувати його значення. Для запобігання або пом'якшення внутрішніх суперечностей ринкової економіки слід використовувати державне регулювання, роль якого полягає у створенні сприятливих умов господарювання на макрорівні з метою підтримки прибутковості виробників і захисту інтересів споживачів.

Отже, з одного боку, ринок є найбільш ефективним способом господарської організації, а з іншого боку – йому притаманні істотні недоліки, які можуть бути пом'якшені різними формами втручання держави. Тому нормальною економікою вважається регульована ринкова економіка, в якій більш менш вдало вирішуються завдання поєднання саморегулювання ринкових відносин із їх коригуванням відповідно до соціальних пріоритетів.

Досвід провідних країн світу переконує, що держава намагається так відрегулювати ринкові відносини, щоб вони стимулювали зростання обсягів виробництва необхідних товарів. Моніторинг ринку, підтримка економічної рівноваги, наукове прогнозування розвитку галузей і економіки в цілому є найважливішими функціями підприємницької діяльності [10, с. 118].

Характер та інтенсивність ринкових відносин залежать від відмінностей між індивідуальною і суспільною вартістю товару (або визначається відмінністю між індивідуальними витратами на виробництво товару і єдиною ціною товарів даного виду), від економічних і правових механізмів регулювання ринкових відносин. Щоб виник ринок, регулятором мінових відносин мають бути не гірші, а середні або близькі до кращих умови виробництва. Лише за цих умов виникає примусова економічна сила, що змушує товаровиробників ефективно працювати – знижувати витрати виробництва, збільшувати обсяг і підвищувати якість товарів, урізноманітнювати їхні споживчі властивості з метою максимізації своїх доходів. Примусовою силою є суспільна вартість (або єдина ринкова ціна). Лише у цій якості – як інструмент економічного примусу до ефективного господарювання і дієвого контролю – і потрібний суспільству ринок.

Зміна економічних відносин і умов виробництва з переходом до ринку вимагає уточнення

методичних основ визначення ефективності виробництва винограду та ягід й оцінки його сучасного стану в країні, регіоні, підприємстві та перспектив розвитку. Більшість економістів-аграрників вважають, що основними показниками економічної ефективності виробництва винограду в ринкових умовах є прибуток, рівень рентабельності та норма прибутку [11, с. 41].

Варто зазначити, що в умовах сучасної економічної дійсності, значного щорічного зростання цін на сільськогосподарську техніку, мінеральні добрива, гербіциди, нафтопродукти, за відсутності дієвої допомоги держави сільському господарству рівень рентабельності сільськогосподарської продукції, і зокрема винограду та ягід, має бути досить високим, щоб забезпечувати достатні темпи розширеного відтворення.

За таких умов пошук шляхів підвищення економічної ефективності виробництва винограду та ягід залишається актуальним завданням. Це підтверджується тією обставиною, що останніми роками собівартість винограду та ягід зросла, а це стримує можливості підвищення рентабельності їх виробництва. В умовах інфляції, диспаритету цін, відсутності економічної дисципліни вартісні показники часто спотворюють фактичну ефективність виробництва та реалізації ягід та винограду, де виробничий цикл триває близько року. Тому, з метою зіставлення виручки від реалізації і витрат виробництва та обігу, доцільно приводити їх до єдиного часу.

У своїх дослідженнях В.К. Збарський, В.І. Мацібора, А.А. Чалий зазначають, що основним показником ефективності виступає прибуток, який характеризує абсолютну величину отриманого ефекту, відносним показником якого є рівень рентабельності [11, с. 121]. Погоджуємося із цим твердженням і вважаємо, що основними показниками економічної ефективності виробництва винограду в умовах ринку є рівень рентабельності та норма прибутку. Такі показники, як: урожайність, ціни на виноград та ягоди, сума прибутку в розрахунку на 1 га, на одиницю затрат праці також доцільно використовувати при проведенні аналізу рівня ефективності виробництва.

Сільськогосподарське виробництво, як відносно менш організоване з низьким конкурентним потенціалом, помітно поступається у міжгалузевій та внутрішньогалузевій конкуренції. Ця низькодохідна галузь є своєрідним донором більш організованих і монополізованих суміжних галузей. За відсутності дієвого державного регулювання цін і умов для конкуренції, вигоди від лібералізації цін в АПК і частково доходи від державної підтримки сільського господарства одержали суміжні галузі, що позиційно знаходяться між товаровиробниками і кінцевими споживачами продовольства [12, с. 54].

Визначення економічної ефективності в сільському господарстві має певні особливості, порівняно з іншими галузями економіки. Це можна пояснити тим, що кінцеві результати діяльності сільськогосподарських підприємств формуються під впливом природно-кліматичних факторів. Тому зв'язок між виробничими витратами і результатами виробництва набагато слабший, ніж в інших галузях [13, С. 275].

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що ефективність як результативність виробництва характеризується величиною отриманого ефекту в розрахунку на одиницю використаних сумарних ресурсів у галузі або в цілому по підприємству. Конкретний зміст поняття «ефективність» знаходить прояв у системі показників.

Однак, для того, щоб ефективно розвивати виробництво винограду та ягід, необхідна не сума тих або інших ресурсів, а потрібні нові продуктивніші технічні засоби та новітні технології виробництва. Підвищити ефективність виробництва продукції рослинництва можливо також за рахунок знаходження внутрішніх резервів сільськогосподарського підприємства на основі розробки та практичного використання прогресивних систем ведення сільськогосподарського виробництва, спрямованих на поліпшення організації виробництва й управління, розвиток інтеграційних зв'язків, з урахуванням діючих та перспективних ринкових механізмів.

Отже, підвищення ефективності виробництва продукції ягідництва та виноградарства в сільськогосподарських підприємствах можна охарактеризувати як процес використання послідовних, постійно зростаючих, якісно нових ресурсів у розрахунку на площу

сільськогосподарських угідь або ріллі з метою підвищення родючості землі та збільшення виходу продукції з одиниці її площі при можливо найменших сукупних затратах живої й уречевленої праці на одиницю кінцевої продукції [14, с. 325].

Стабільне виробництво сільськогосподарської продукції не може бути забезпечене без впровадження прогресивних технологій, переходу на якісно новий рівень інтенсифікації, що базується на ефективнішому використанні трудових, матеріальних і енергетичних ресурсів, біологічного потенціалу продуктивності сучасних сортів рослин і агроекологічних ресурсів.

Ряд учених пропонує доповнити цю систему показників і використовувати при економічній оцінці інтенсивних технологій показники матеріаломісткості, енергоємності, енергоозброєності праці [15, с. 111]. На нашу думку, систему показників економічної оцінки варіантів інтенсивних технологій вирощування ягідних культур та виноградників необхідно доповнити показниками, що характеризують рівень екологічної збалансованості варіантів технологій, визначають стан землі за вмістом гумусу в орному шарі, рівень відтворення ґрунтової родючості. Визначати ці показники слід і в результаті використання інтенсивних технологій і таким чином оцінювати їх вплив на екологічний стан ґрунтів.

Із переліку чинників підвищення ефективності виробництва винограду та ягід основними є біологічні, технологічні, технічні. Виробництво ягід та винограду, як будь-яка галузь сільського господарства, має свої закони розвитку, властиві лише їй. Головними є біологічні чинники, що пов'язані з використанням біологічних процесів росту та підвищенням урожайності рослин. Дія цих чинників реалізується виведенням нових сортів і гібридів, сортооновленням і сортозміною, запровадженням у практику нових методів селекції на основі біотехнології, генної інженерії та інших прогресивних напрямів.

Економічна ефективність виробництва залежить від багатьох чинників, що мають суб'єктивний і об'єктивний характер. До суб'єктивних чинників можна віднести рівень технології та організації виробництва, ефективність використання виробничих ресурсів, рівень використання досягнень науки і техніки і т. д. До об'єктивних чинників, не залежних від підприємств, відносять фактори зовнішнього середовища.

Розглянувши різні точки зору, наведені в економічній літературі, з питань економічної ефективності, поділяємо думку, що економічна ефективність розглядається як економічна категорія, яка пов'язана із розвитком продуктивних сил і характером виробничих відносин. Економічна ефективність, як форма прояву кінцевого результату використання засобів виробництва та живої праці у господарській діяльності на різних рівнях виробництва сприятиме цілеспрямованому управлінню процесом модернізації та інтенсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств, у тому числі й ефективністю виробництва винограду та ягід (рис. 1).

На рис. 1 вертикальні стрілки вказують на комунікацію інформації для визначення показників ефективності виробництва винограду на різних рівнях управління виробництвом у сільськогосподарському підприємстві. Основою визначення цих показників є планово-прогнозна, облікова й контрольно-аналітична інформація. Адже від якості планування, прогнозування, обліку, контролю й аналізу залежить вірогідність розрахунків показників і об'єктивність оцінки економічної ефективності виробництва винограду й управління ними.

Висновки і перспективи. Отже, ефективність виробництва залежить від багатьох чинників, що мають суб'єктивний і об'єктивний характер. Обґрунтовано систему показників оцінки ефективності виробництва за рівнями управління. Так, на першому рівні управління ефективністю виробництва продукції виноградарства та ягідництва повинні формуватися показники ефективності виробництва продукції конкретних видів та сортів ягід та винограду, що вимірюються в натуральних і вартісних одиницях виміру. На другому рівні – показники ефективності виробництва продукції групи ягідних рослин та винограду у натуральних, вартісних і умовно-натуральних одиницях виміру. На третьому рівні – показники ефективності виробництва і продажу ягід та винограду в натуральних

і вартісних одиницях виміру. Ці показники використовують для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень.

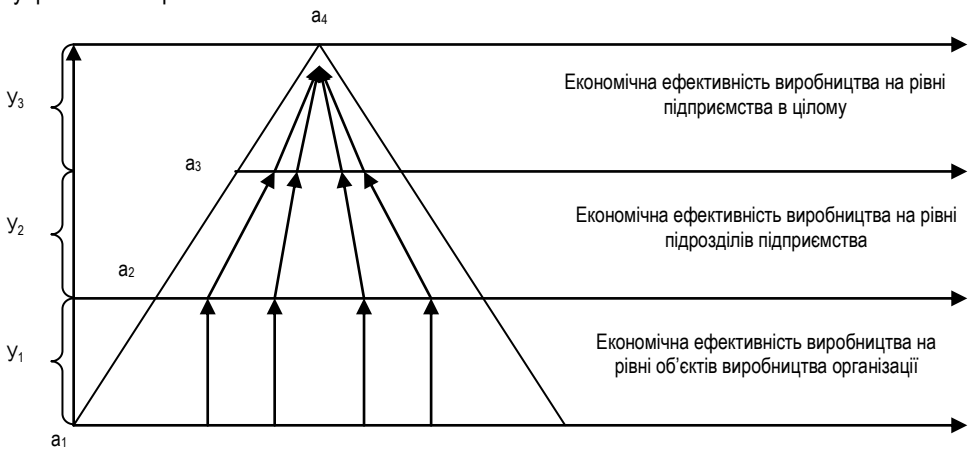

Рис. 1. Ієрархічні рівні оцінки економічної ефективності виробництва винограду та ягід в сільськогосподарських підприємствах*

**Джерело: розроблено авторами.*

Узагальнення існуючих методичних підходів до оцінки ефективності виробництва винограду та ягід дозволяє виділити основні показники порівняльної оцінки використання землі, праці, матеріальних і технічних ресурсів: урожайність винограду та ягід, прямі витрати праці на виробництво 1 ц продукції, собівартість виробництва одиниці продукції, додаткові витрати на надбавку врожайності та їх окупність, розмір чистого доходу, прибутку на одиницю посівної площі та одиницю продукції, рентабельність виробництва, річний економічний ефект.

На основі узагальнення наукових досліджень постає завдання розробки методичних підходів для здійснення порівняльної оцінки ефективності виробництва винограду та ягід вітчизняними сільськогосподарськими товаровиробниками та в країнах Європейського Союзу. В зв'язку з цим необхідно запровадити в практику рекомендації щодо оцінки, обліку та калькулювання витрат, які базуються на міжнародних стандартах обліку та звітності.

Список використаних джерел

1. Коваль О.А. Рентабельність як показник економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_50. (дата звернення 03.10.2018).

2. Макконел К.Р. Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы, политика. Москва : Экономика. Т. 2. 1992. 974 с.

3. Герасимів З.М. Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств регіону. Ефе*ктивна економіка*. 2014. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_11_96. (дата звернення: 10.10.2018).

4. Левальд Х. Интенсификация и экономическая эффективность производства. *Вопросы экономики*. 1998. № 3. С. 85–91.

5. Шовкун Л.В. Вплив системи управління на ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2017. № 2. С. 139-147.

6. Коваленко Н.Я. Экономика сельского хозяйства: курс лекций. Москва : Изд. ЭКМОС, 1998. 446 с.

7. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. 213 с.

8. Костюк Л.А., Мамалига І.І. Економічна ефективність виробництва плодів і ягід у сільськогосподарських підприємствах різних форм господарювання. *Садівництво*. 2016. Вип. 71. С. 180-188.

9. Висока О.Є. Економічна сутність прибутку та концепції його формування. *Наукові праці КНТУ.*

Економічні науки. 2010. Вип. 17. С. 293–300.

10. Данкевич В.Є. Стан та ефективність використання земельних ресурсів Житомирської області. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 116-119.

11. Збарський В.К., Мацибора В. І., Чалий А. А. та ін. Економіка сільського господарства: навч. посіб. ; за ред. В. К. Збарського, В. І. Мацибори. Київ: Каравела, 2009. 264 с.

12. Крисанов Д.Ф., Варченко О. М., Рогоза М. Є. Формування собівартості продукції і прибутків товаровиробників у харчовому ланцюзі. *Економіка і прогнозування*. 2009. № 8. С. 52–70.

13. Герасимчук З.В., Крисак А.І. Ефективність фінансово-економічного регулювання земельних відносин у контексті використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 6. С. 270-281.

14. Бутило І.А. Необхідність зміни підходів до оцінки ефективності вирощування с-г культур. *Збірник наукових праць Уманського ДАУ*. 2003. Вип. 57. С. 321–327.

15. Дзюбинська О.В., Дзюбинський А.В., Смаль М.В. Управління та ефективність використання земельних ресурсів. *Економічні науки. Серія : Економіка та менеджмент*. 2017. Вип. 14. С. 109-115.

Статтю отримано: 21.10.2018 / Рецензування 01.12.2018 / Прийнято до друку: 21.12.2018

Ivan Svynous
Dr. Sc. (in Economics), Professor
Department of Accounting and Taxation
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: isvinous@ukr.net
Anatoliy Hura
Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Department of Economics and Economic Theory
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: buxoblik@ukr.net

THEORETICAL BASES FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF GRAPE AND BERRY PRODUCTION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE

Abstract

Increasing the efficiency of agrarian production is not a coincidence, but a naturally stable, repeatable and reasonably determined process that works objectively. At the same time, the aim is to meet the needs of the country's population, and the processing industry – in grapes and berries. In this approach, priority belongs not to the material but to the social result associated with raising the standard of living not only of the rural population, but also of society as a whole.

The following main methods are used in the course of the research: a systematic approach (for the complex consideration of factors influencing the implementation and management of the production efficiency of agricultural commodity producers); abstract and logical (for theoretical generalizations of results, formulation of conclusions.

The generalization of existing methodological approaches to the evaluation of the efficiency of grape and berry production makes it possible to identify the main indicators for comparative estimation of the use of land, labor, material and technical resources: yield of grapes and berries, direct labor costs for production of 1 ts of products, unit costs of production, additional costs for yield increase and payback, net income, profit per unit area and unit of production, profitability, annual economic effect.

A system of indicators for assessing the production efficiency by management levels is substantiated in order to increase the efficiency of production of berries and grapes. Thus, at the first level of management of the production efficiency of vine and berry production, indicators of production efficiency of concrete species and grades of berries and grapes, which are measured in physical and cost units of measurement, must be formed. At the second level - indicators of the efficiency of production of berry plants and grapes in the natural, cost and conditional units of measurement. At the third level - indicators of the efficiency of production and sale of berries and grapes in natural and cost units of measurement. These indicators are used to make scientifically sound management decisions. On the basis of the generalization of scientific research the task of

developing methodological approaches for comparative estimation of the efficiency of production of grapes and berries by domestic agricultural commodity producers and in the countries of the European Union is presented. In this regard, it is necessary to put into practice recommendations for the estimation, accounting and calculation of costs based on international accounting and reporting standards.

Keywords: *grapes, berries, efficiency, agricultural enterprise, management.*

References

1. Koval, O.A. (2014). Rentabelnist yak pokaznyk ekonomichnoi efektyvnosti diialnosti silskohospodarskykh pidpryiemstv [Profitability as an indicator of the economic efficiency of agricultural enterprises]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii [Economy. Management. Innovations], 1*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_50. [in Ukranian]

2. Makkonel, K.P., & Briu, S.L. (1992). *Ekonomiks: printsipy, problemy, politika* [Economics: principles, problems, policy]. Moscow : Ekonomika. [in Russian]

3. Herasymiv, Z.M. (2014). Efektyvnist diialnosti silskohospodarskykh pidpryiemstv rehionu [Efficiency of activity of agricultural enterprises of the region]. *Efektyvna ekonomika* [Effective economy], *11*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_11_96. [in Ukranian]

4. Levald, X. (1998). Intensifikatsiya i ekonomicheskaya effektivnost proizvodstva [Intensification and economic efficiency of production]. *Voprosy ekonomiki* [*Economics Questions], 3*, 85-91. [in Russian]

5. Shovkun, L.V. (2017). Vplyv systemy upravlinnia na efektyvnist vykorystannia resursnoho potentsialu silskohospodarskykh pidpryiemstv [Influence of management system on efficiency of use of resource potential of agricultural enterprises]. *Visnyk KhNAU. Seriia : Ekonomichni nauky [Bulletin of Kharkiv National Agrarian University. Series: Economic Sciences], 2*, 139-147. [in Ukranian]

6. Kovalenko, N.Ia. (1998). *Ekonomika selskogo khozyaystva: kurs lektsiy [Agricultural economics: course of lectures]*. Moscow : Izdatelstvo EKMOS. [in Russian]

7. Andriichuk, V.H. (2007). *Kapitalizatsiia silskoho hospodarstva: stan ta ekonomichne rehuliuvannia rozvytku: monohrafiia [Capitalization of agriculture: status and economic regulation of development: monograph].* Nizhyn: Aspekt-Polihraf. [in Ukranian]

8. Kostiuk, L.A., & Mamalyha, I.I. (2016). Ekonomichna efektyvnist vyrobnytstva plodiv i yahid u silskohospodarskykh pidpryiemstvakh riznykh form hospodariuvannia [Economic efficiency of production of fruits and berries in agricultural enterprises of different forms of management]. *Sadivnytstvo [Gardening], 71*, 180-188. [in Ukranian]

9. Vysoka, O.Ie. (2010). Ekonomichna sutnist prybutku ta kontseptsii yoho formuvannia [The economic essence of profit and the concept of its formation]. *Naukovi pratsi KNTU. Ekonomichni nauky [Scientific works of KNTU. Economic Sciences], 17*, 293-300. [in Ukranian]

10. Dankevych, V.Ie. (2013). Stan ta efektyvnist vykorystannia zemelnykh resursiv Zhytomyrskoi oblasti [Status and efficiency of land use in Zhytomyr region]. *Innovatsiina ekonomika [Innovative economy], 6*, 116-119.

11. Zbarskyi, V.K., Matsybora, V.I. (Eds.), …. Chalyi, A.A (2009). Ekonomika silskoho hospodarstva. Kyiv: Karavela. [in Ukranian]

12. Krysanov, D.F., Varchenko, O.M., & Rohoza, M. Ye. (2009). Formuvannia sobivartosti produktsii i prybutkiv tovarovyrobnykiv u kharchovomu lantsiuzi [Formation of the cost of production and profits of commodity producers in the food chain]. *Ekonomika i prohnozuvannia. Naukovyi zhurnal [Economics and Forecasting. Scientific Journal], 8*, 52-70. [in Ukranian]

13. Herasymchuk, Z.V., & Krysak, A.I. (2016). Efektyvnist finansovo-ekonomichnoho rehuliuvannia zemelnykh vidnosyn u konteksti vykorystannia zemelnykh resursiv lisohospodarskoho pryznachennia [Effectiveness of financial and economic regulation of land relations in the context of the use of land resources of forest management]. *Aktualni problemy ekonomiky [Actual problems of the economy], 6*, 270-281. [in Ukranian]

14. Butylo, I.A. (2003). Neobkhidnist zminy pidkhodiv do otsinky efektyvnosti vyroshchuvannia silskohospodarskykh kultur [The need to change approaches to assessing the effectiveness of crop cultivation]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho DAU [Collection of Scientific Works of Uman State Agrarian University], 57*, 321-327. [in Ukranian]

15. Dziubynska, O.V., Dziubynskyi, A.V., & Smal, M.V. (2017). Upravlinnia ta efektyvnist vykorystannia zemelnykh resursiv [Management and efficiency of land use]. *Ekonomichni nauky. Seriia : Ekonomika ta menedzhment [Economic Sciences. Series: Economics and Management.], 14*, 109-115. [in Ukranian]

Received: 10.21.2018 / Review 12.01.2018 / Accepted 12.21.2018